

Herkansingen afgeschaft

De Universiteit Utrecht voert een restrictief beleid inzake herkansingstentamens. De opleiding Sociale Geografie en Planologie schaft de herkansingen zelfs helemaal af. Dat bericht DUB, het onafhankelijke communicatieplatform van de UU (19/5/2010).¹ Alleen wie kantjeboord gezakt is (met een tentamencijfer tussen 5,00 en 5,49) en aan alle aanwezigheids- en inspanningsverplichtingen voldaan heeft, kan recht doen gelden op een verlengd tentamen en kan dan maximaal een zes halen. Als men niet voor het verlengde tentamen in aanmerking komt of voor dat verlengde tentamen zakt, moet men volgend jaar het hele vak doubleren (Studiegids, p.18-19).²

*De wetgever schrijft voor dat de faculteit vastlegt hoeveel malen per studiejaar de gelegenheid wordt geboden tot het afleggen van de tentamens (art. 7.13 WHW).³ En wat het bindend studieadvies in de prope-
deuse betreft, stelt de wetgever als eis dat 'de desbetreffende opleiding zorgt voor zodanige voorzieningen dat de mogelijkheden voor goede studievoortgang zijn gewaarborgd' (art. 7.8b WHW). Het is dus de vraag of deze tentamenregeling in juridisch opzicht door de beugel kan. Maar behalve een juridische meetlat kan men ook een strengere, ethische meetlat aanleggen. Valt de regeling in ethisch opzicht te rechtvaardigen?*

1. De zes-clausule

Laten we beginnen met de zes-clausule. De regeling houdt in dat studenten die aan het verlengd tentamen deelnemen maximaal het eindcijfer zes kunnen halen, ook al zouden hun prestaties een hoger cijfer rechtvaardigen. Kan dat ethisch door de beugel?

1.1 Gelijkheidsbeginsel. Hun prestaties worden anders becijferd dan de prestaties van studenten die door ziekte of dergelijke niet aan het reguliere tentamen hebben kunnen deelnemen. Examinatoren handelen onethisch als ze met twee maten te meten. Het is zelfs denkbaar dat studenten op die grond met succes in beroep kunnen gaan bij de Beroepscommissie voor de Examens.

1.2 Gokkans. Anderzijds moet erkend worden dat een denkbeeldige student die in een relatief kort tijdsbestek twee of meer keren aan evenzovele versies van hetzelfde tentamen deelneemt, een grotere kans heeft om ten onrechte te slagen dan medestudenten die slechts eenmaal aan het tentamen deelnemen. Dus vermoedelijk kan psychometrisch verdedigd worden dat hun een aftrek van bijvoorbeeld 0,5 punt wordt opgelegd. Maar dat staat op gespannen voet met het gelijkheidsbeginsel (1.1).

1.3 Knowledge of results. Het geven van tentamencijfers heeft niet alleen tot doel te bepalen of de student geslaagd dan wel gezakt is. Docenten zijn ethisch verplicht zorgvuldig feedback te geven op geleverde prestaties en te zorgen dat de cijferlijst, behorende bij het diploma, een juiste weergave biedt van het niveau dat de student bereikt heeft. Het eindcijfer van een vak zegt hoe goed je uiteindelijk bent geworden in dat vak. Deze feedbackfunctie wordt door de zes-clausule verstoord.

1.4 Geen cum-laude. Anderzijds is er iets voor te zeggen dat in de regeling omtrent de toekenning van cum-laudes bepaald wordt dat studenten die voor tentamens gezakt zijn of die pas via een verlengd tentamen geslaagd zijn, niet voor dat judicium in aanmerking komen. Maar als dat het doel is, dan heeft de zes-clausule een hoog bottebijgehalte. Want hiermee wordt, zoals gezegd, de feedbackfunctie voor de overige studenten (zie 1.3) verstoord.

1.5 Bestrijding van gokgedrag en zesjescultuur. De zes-clausule bevordert dat studenten die een hoger cijfer nastreven, minder zakrisico's nemen en ijveriger gaan studeren teneinde te voorkomen dat ze via een verlengd tentamen op het eindcijfer zes uitkomen (c.f. 2.2, 2.3). De zes-clausule sluit dus aan bij de ethische plicht van docenten om studenten aan te sporen hun talenten optimaal te ontwikkelen. Daarbij rijst echter de vraag of men van *examinatoren* mag vragen hun eigen ethiek (1.1, 1.2) geweld aan te doen om tegemoet te komen aan een ethische plicht die vooral op de weg van *de docent* ligt.

2. Geen herkansingen behoudens verlengd tentamen

Het tweede element van de Utrechtse tentamenregeling is dat de herkansingen zijn afgeschaft, afgezien van de uiterst beperkte mogelijkheid om via een verlengd tentamen te slagen. De geldigheid van behaalde deeltentamens en voltooide werkstukken en praktische oefeningen vervalt aan het einde van het studiejaar, zodat studenten de vakken waarvoor ze niet geslaagd zijn in een volgend studiejaar moeten doubleren.

2.1 Optimaal gebruik van voorzieningen. Het doel van deze regeling ligt buiten het bereik van de onderwijsethiek: men wil studenten kennelijk stimuleren optimaal gebruik te maken van de geboden onderwijs- en tentamenvoorzieningen. Je moet je niet inschrijven voor cursussen waar je door gebrek aan inzet of capaciteiten te weinig kans van slagen hebt. En als je je inschrijft, moet je hard werken. Want wie niet aan de voorwaarden voor het verlengde tentamen voldoet, staat een zware straf te wachten: volgend jaar de

hele cursus overdoen. In de propedeuse kan deze straf extra hard aankomen, waar de student het risico loopt niet de studiepunnennorm voor het bindend studieadvies te halen.⁴ Verwacht mag worden dat de faculteit daarmee per saldo kosten bespaart.

2.2 Verhoogde slaagkans voor vele studenten. Maar verwacht mag worden dat vele studenten eveneens baat hebben bij deze regeling. Dankzij deze stok achter de deur zullen ze jaarlijks meer studiepunten halen en sneller hun diploma verwerven. In dat opzicht valt de tentamenregeling ethisch te verdedigen.

2.3 Bestrijding van gokgedrag. Een restrictieve tentamenregeling zet ook een rem op gokgedrag dat ertoe kan leiden dat studenten zich slecht voorbereiden op tentamens en ten onrechte slagen (c.f. 1.5).

2.4 Schade voor minder vlotte studeerders. Anderzijds worden studenten die minder tijd beschikbaar hebben voor hun studie of die meer time-on-task nodig hebben om hun studiepunten te verwerven, door deze tentamenregeling geschaad. Wie niet binnen het strakke tentamenprogramma past en niet aan de geëiste inspannings- en resultaatsverplichtingen kan voldoen, wordt de mogelijkheid ontzegd omstreeks het eind van de zomervakantie aan herkansingen deel te nemen. En wie bij aangepaste programmering geschikt zou zijn geweest voor de desbetreffende opleiding, loopt het risico via een bindend propedeuseadvies uit de opleiding verwijderd te worden.

2.5 A-normale studenten worden gedupeerd. Meer in concreto is deze tentamenregeling in strijd met een 'inclusief onderwijsbeleid' waarin rekening wordt gehouden met minderheidsgroepen: studenten die met afwijkend beginniveau een cursus binnenkomen, die de Nederlandse taal minder goed beheersen, die verplichtingen buiten de studie hebben, etcetera. Daarbij is uiteraard een cruciale vraag welke minderheidsgroepen beschermwaardig worden geacht. Gezien de mogelijke wijzingen in het landelijke studiefinancieringsstelsel is het hoog tijd dat de landelijke onderwijspolitiek zich uitspreekt over de wenselijkheid van onderwijs- en examenvoorzieningen die zijn afgestemd op studenten die werken naast hun studie.

2.6 Rigide blokprogrammering. De schade voor minder vlotte studeerders (waaronder a-normale studenten) is nog groter indien de Utrechtse tentamenregeling wordt toegepast in combinatie met blokprogrammering, waarbij de student moet kiezen tussen een wekelijkse nominale studielast van 20 dan wel 40 uur per week. Wie 25 à 30 uur per cursus per week nodig heeft om cursussen conform het programma te doorlopen, wordt gedwongen slechts één cursus per programmaperiode te volgen en de overige beschikbare tijd in ledigheid door te brengen. In een programma met vijf parallelcursussen per semester, zou de student bij fulltime studie jaarlijks niet 50% maar 67 à 80% van de cursussen met succes kunnen voltooien.

2.7 Inconsistente prikkels. Zo'n restrictieve tentamenregeling is niet consistent met de overige prikkels waarmee studenten worden aangespoord om hun studietempo te verhogen. Enerzijds worden studenten met een laag tempo door hun studievertraging gestraft met extra collegegeld, met restricties in de studiefinanciering en eventueel zelfs met een bindend studieadvies. Men verwacht dat studenten met het oog op deze strafdreiging hun studietempo zullen opvoeren, waarbij als vooronderstelling wordt gehanteerd dat de studieleiding alles in het werk zal stellen om hen in dat streven te ondersteunen. Maar anderzijds spant zij het paard achter de wagen door de herkansingsmogelijkheden en de geldigheidsduur van behaalde onderdelen te beperken en gezakte studenten te dwingen de hele cursus te doubleren. Daarmee legt zij studenten die het reguliere studietempo niet kunnen bijbenen, extra studievertraging op. Verwachtingen die door het landelijke onderwijsbeleid gewekt zijn, worden dus door lokale, restrictieve tentamenregelingen gefrustreerd.

2.8 Beheersing van de regeldruk. De nieuwe tentamenregeling van de sociaal-geografen wordt gepresenteerd als een 'pilot': een proef die pas in staand beleid mag worden omgezet nadat empirisch is vastgesteld dat de voordelen groter zijn dan de nadelen. Daarbij gaat het dan over de vraag of het verlengde tentamen moet zijn voorbehouden aan degenen die minimaal een vijf hebben gehaald of dat de bestaande regel (minimaal een vier) gehandhaafd moet worden. Vergeten wordt dat de studieregulering een sluipend proces is waarbij de handelingsruimte van studenten in de loop der decennia steeds meer wordt ingeperkt. Het zou meer voor de hand liggen elke nieuwe inperking te onderwerpen aan een integrale dereguleringsstoets, waarbij geëvalueerd wordt of het somtotaal van de regeldruk waaraan studenten worden blootgesteld, nog acceptabel is in het licht van de missie van het hoger onderwijs: optimale voorwaarden scheppen voor de ontwikkeling van studenten.

In de ethische code van de Nederlandse universiteiten is neergelegd:⁵ dat docenten en examinatoren hun taak 'met zorgvuldigheid' moeten verrichten, wat tot uitdrukking moet komen in 'precisie en nuance', en dat 'toenemende prestatiedruk daaraan geen afbreuk (mag) doen.' Ook geldt voor hen als richtsnoer dat ze zich uitsluitend moeten laten leiden door 'het wetenschappelijk belang', dat is het opleiden van academici, en dat ze die taak 'onpartijdig' moeten verrichten, dat is zonder bij voorbaat partij te trekken voor hun onderzoeksbelangen. Mijns inziens worden zij door de Utrechtse tentamenregeling verhinderd hun taak 'met

zorgvuldigheid, precisie en nuance' en met open oog voor de belangen van studenten te verrichten. Het is dan hun ethische plicht tegen deze tentamenregeling in opstand te komen.

Wat trouwens opvalt in de zojuistbedoelde ethische code, de *Gedragscode Wetenschapsbeoefening*, is dat er nauwelijks aandacht wordt besteed aan de belangen van studenten. De code is opgesteld door de VSNU: de vereniging van universiteiten die uit ons aller belastinggeld worden betaald om academici op te leiden. Het is dan verwonderlijk dat de code vooral betrekking heeft op het wetenschappelijk onderzoek en niet op de wijze waarop de universitaire onderwijs- en examentaken moeten worden uitgevoerd. De studentenorganisaties moeten mijns inziens overwegen actie te voeren voor de totstandkoming van een evenwichtiger gedragscode, waarin de belangen van studenten beter worden meegewogen.

Zij zouden zich bijvoorbeeld kunnen laten inspireren door de volgende passages in de *Integriteitscode* (2005) van de Erasmusuniversiteit.⁶ De universiteit 'stimuleert, faciliteert en waarborgt de professionaliteit en de ontwikkeling van (...) studenten. Continue zorg en monitoring van de prestaties, gekoppeld aan een adequate beoordeling (...), zijn hiermee onlosmakelijk verbonden.' Overigens geldt daarbij als uitgangspunt dat studenten 'zelfstandig studerende professional[s]-in-wording' zijn, die 'zelf verantwoordelijk [zijn] voor hun professionaliteit en de ontwikkeling daarvan.' Op het eerste gezicht is dit een algemene, nietszeggende tekst, maar hij kan ook worden gelezen als een strenge ethische meetlat waaraan de Utrechtse tentamenregeling getoetst zou moeten worden.

Wes Holleman

weblog onderwijs 7-6-2010

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.dub.uu.nl/content/proef-pas-herkansen-met-een-5-gemiddeld>.

² http://www.uu.nl/uupublish/content/studiegids_ba_sgpl0910_def.pdf.

³ http://www.st-ab.nl/wetten/0718_Wet_op_het_hoger_onderwijs_en_wetenschappelijk_onderzoek_WHW.htm.

⁴ De UU-opleiding Sociale Geografie en Planologie stelt 37,5 studiepunten als norm voor het bindend studieadvies, maar er heerst in den lande de neiging dergelijke normen te verhogen tot 40 of zelfs 45 punten. Een schrijnend aspect van de BSA-regelingen is dat studenten gewoonlijk slechts tien maanden is gegund om het benodigde aantal studiepunten te halen, in verband met het feit dat men het studieadvies op zodanig tijdstip wil uitbrengen dat de afgewezen student zich nog vóór 1 september bij een andere opleiding kan inschrijven.

⁵ *Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening* (2004). URL: <http://www.vsnul.nl/web/file?uuid=30f9a780-9fd7-4282-a6be-385731036409&owner=30689d27-c794-4a77-a4b1-99268909879a&contentid=119>.

⁶ <http://www.eur.nl/fileadmin/ASSETS/ieb/icode290605.pdf>.